

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Β' ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΝΟΜΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

«Κύρωση της από 6 Σεπτεμβρίου 2012 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Τροποποίηση του τελευταίου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 3 του νόμου 3986/2011 «Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012- 2015» (Α' 152), όπως ισχύει» (Α' 174), της από 7 Σεπτεμβρίου 2012 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Κατάργηση ελάχιστου ποσοστού Ελληνικού Δημοσίου σε ΕΛΠΕ, ΔΕΗ, ΟΠΑΠ, ΟΔΙΕ, ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ, ΕΛΤΑ, Οργανισμό Λιμένος Πειραιώς, Θεσσαλονίκης, Αλεξανδρούπολης, Βόλου, Ελευσίνας, Ηγουμενίτσας, Ηρακλείου, Καβάλας, Κέρκυρας, Λαυρίου, Πατρών και Ραφήνας, καθώς και κατάργηση του άρθρου 11 του ν. 3631/2008 (Α' 6)» (Α' 175) και άλλες διατάξεις»

I. Γενικές Παρατηρήσεις

Το φερόμενο προς συζήτηση και ψήφιση Νσχ, όπως διαμορφώθηκε από τη Διαρκή Επιτροπή Οικονομικών Υποθέσεων, αποτελείται από επτά άρθρα.

Ειδικότερα, με τις διατάξεις του άρθρου πρώτου κυρώνεται η Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου της 6.9.2012 υπό τον τίτλο «Τροποποίηση του τελευταίου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 3 του νόμου 3986/2011 «Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015» (Α' 152), όπως ισχύει» (ΦΕΚ Α' 174/6.9.2012), η οποία αποτελείται από δύο άρθρα.

Με τις διατάξεις του άρθρου δεύτερου του Νσχ κυρώνεται η Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου της 7.9.2012 υπό τον τίτλο «Κατάργηση ελάχιστου ποσοστού Ελληνικού Δημοσίου σε ΕΛΠΕ, ΔΕΗ, ΟΠΑΠ, ΟΔΙΕ, ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ, ΕΛΤΑ, Οργανισμό Λιμένος Πειραιώς, Θεσσαλονίκης, Αλεξανδρούπολης, Βόλου, Ελευσίνας, Ηγουμενίτσας, Ηρακλείου, Καβάλας, Κέρκυρας,

Λαυρίου, Πατρών και Ραφήνας, καθώς και κατάργηση του άρθρου 11 του ν. 3631/2008 (Α' 6)» (ΦΕΚ Α' 175/7.9.2012), η οποία αποτελείται από τρία άρθρα.

Με τις διατάξεις του άρθρου τρίτου ρυθμίζονται ζητήματα που αφορούν την εν γένει αξιοποίηση της δημόσιας ακίνητης περιουσίας.

Με τις διατάξεις του άρθρου τέταρτου θεσπίζονται ρυθμίσεις αρμοδιότητας των υπουργείων Οικονομικών, Εσωτερικών, Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, Δικαιοσύνης και Υγείας.

Με τις διατάξεις του άρθρου πέμπτου προτείνονται τροποποιήσεις στις ρυθμίσεις του π.δ. 237/1986, το οποίο διέπει τη λειτουργία του ν.π.ι.δ. με την επωνυμία «Επικουρικό Κεφάλαιο Ασφάλισης Ευθύνης από Ατυχήματα Αυτοκινήτων» (στο εξής Επικουρικό Κεφάλαιο). Συγκεκριμένως, μεταξύ άλλων, καταργείται η ευθύνη του προς αποζημίωση λόγω θανάτωσης ή σωματικών βλαβών ή υλικών ζημιών από αυτοκινητιστικά ατυχήματα που προκαλούνται από πρόθεση του οδηγού, εξαιρείται, με αναδρομική ισχύ, της αποζημίωσης που καταβάλλει το Επικουρικό Κεφάλαιο η χρηματική αποζημίωση λόγω ψυχικής οδύνης, εισάγεται όριο αποζημίωσης για κατηγορία ατυχημάτων, θεσπίζεται προδικασία ως προϋπόθεση του παραδεκτού των αγωγών κατά του Επικουρικού Κεφαλαίου, και προβλέπεται απαγόρευση κατάσχεσης περιουσιακών στοιχείων του Επικουρικού Κεφαλαίου, είτε εις χείρας του είτε εις χείρας τρίτων, καθώς και συμψηφισμός των εισφορών των μελών του με τυχόν οφειλές του Επικουρικού Κεφαλαίου προς αυτά.

Με τις διατάξεις του άρθρου έκτου τροποποιείται σειρά ρυθμίσεων του Εθνικού Τελωνειακού Κώδικα και των ν. 2386/1996, ν. 2753/1999, ν. 2836/2000, καθώς και του π.δ. 191/2008.

Τέλος, με τις διατάξεις του άρθρου εβδόμου ορίζεται η έναρξη ισχύος του παρόντος.

II. Παρατηρήσεις επί των άρθρων

1. Επί των άρθρων πρώτου και δεύτερου

A. Επί του άρθρου πρώτου

Με την διάταξη του άρθρου 1 της υπό κύρωση Πράξης τροποποιείται το τελευταίο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 3 του ν. 3986/2011 σχετικά με την πλειοψηφία η οποία απαιτείται για τη διατύπωση γνώμης όσον αφορά την καταλληλότητα των προτεινομένων προς διορισμό στις θέσεις Προέδρου και Διευθύνοντος Συμβούλου του Διοικητικού Συμβουλίου της ανώνυμης εταιρείας «Ταμείο Αξιοποίησης της Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου Α.Ε.» (Τ.Α.Ι.Π.Ε.Δ.) προσώπων ή την ανανέωση της θητείας τους από την Επιτροπή του άρθρου 49Α του Κανονισμού της Βουλής, προκειμένου να εναρμονισθεί

η σχετική διαδικασία με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 49Α του Κανονισμού της Βουλής (βλ. Αιτιολογική Έκθεση επί του Νσχ, σελ. 1).

Όσον αφορά στην εφαρμογή της διαδικασίας του άρθρου 49Α του Κανονισμού της Βουλής για τον διορισμό ή την ανανέωση της θητείας του Προέδρου και του Διευθύνοντος Συμβούλου του Δ.Σ. του Τ.Α.Ι.ΠΕ.Δ.. Επισημαίνεται ότι το Τ.Α.Ι.ΠΕ.Δ. δεν περιλαμβάνεται στις αποκλειστικώς αναφερόμενες [στην παρ. 6 του άρθρου 49Α του Κανονισμού της Βουλής] Δημόσιες Επιχειρήσεις, Τράπεζες, Οργανισμούς Κοινής Ωφελείας και Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης επί των οποίων εφαρμόζεται το ως άνω άρθρο (βλ. Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής επί του Νσχ «Επείγοντα μέτρα εφαρμογής μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012-2015» (ν. 3986/2011), της 28.6.2011, παρ. 2, επί του άρθρου 3.

Περαιτέρω, στο άρθρο 2 της εν λόγω Πράξης ορίζεται ο χρόνος έναρξης της ισχύος της.

Σημειώνεται ότι στο προοίμιο της υπό κύρωση Πράξης, ως έκτακτη περίπτωση εξαιρετικώς επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης αναφέρεται η «έκτακτη περίπτωση εξαιρετικά επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης για την αξιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων της ιδιωτικής περιουσίας του Ελληνικού Δημοσίου, καθώς και περιουσιακών στοιχείων των δημοσίων επιχειρήσεων, των οποίων το μετοχικό κεφάλαιο ανήκει εξ ολοκλήρου, άμεσα ή έμμεσα, στο Δημόσιο ή σε Ν.Π.Δ.Δ.».

Β. Επί του άρθρου δεύτερου

Με τις διατάξεις του άρθρου 1 της υπό κύρωση Πράξης, μεταξύ άλλων, καταργούνται οι ποσοστιαίοι περιορισμοί για τη συμμετοχή του Ελληνικού Δημοσίου στις αναφερόμενες εταιρείες και προσαρμόζονται τα καταστατικά τους στο πλαίσιο λειτουργίας των Αωνύμων Εταιρειών συμφώνως προς τον κ.ν. 2190/1920, προκειμένου να εξασφαλισθεί η επίτευξη των στόχων του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων, το οποίο υλοποιείται από το Τ.Α.Ι.ΠΕ.Δ. (βλ. Αιτιολογική Έκθεση επί του Νσχ, σελ. 2). Περαιτέρω, ορίζεται ότι οι μεταβιβάσεις μετοχών της Ε.Υ.Α.Θ. Α.Ε. και της Ε.Υ.Δ.Α.Π. Α.Ε. από το Ελληνικό Δημόσιο προς το Τ.Α.Ι.ΠΕ.Δ. είναι έγκυρες έστω και αν πραγματοποιήθηκαν πριν από την έναρξη ισχύος του παρόντος (εννοείται, προφανώς, της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου). Τέλος, κυρώνεται αναδρομικώς η μεταβίβαση μετοχών της εταιρείας «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» προς το Τ.Α.Ι.ΠΕ.Δ., η οποία πραγματοποιήθηκε σε χρόνο προγενέστερο από τη δημοσίευση του παρόντος (ομοίως, της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου), δυνάμει της υπ' αριθμ. 187/6.9.2011 απόφασης της Διυπουργικής Επιτροπής Αναδιρθρώσεων και Αποκρατικοποιήσεων (ΦΕΚ Β' 2061/16.9.2011).

Όσον αφορά στην αναδρομική κύρωση των μεταβιβάσεων μετοχών των οριζόμενων εταιρειών (παρ. 1, 2 και 5.γ) παρατηρούνται τα εξής:

Όπως έχει και παλαιότερα επισημανθεί [λ.χ. Έκθεση επί του Νσχ «Προστασία ανηλίκων από τον καπνό και τα αλκοολούχα ποτά και άλλες διατάξεις» (ν. 3730/2008)], ο νομοθέτης δεν εμποδίζεται, κατ' αρχήν, να προσδώσει στον νόμο αναδρομική ισχύ, με μόνο περιορισμό τη μη προσβολή συνταγματικώς προστατευόμενων δικαιωμάτων. Το περιεχόμενο του άρθρου 2 ΑΚ, όμως, το οποίο εκφράζει τη γενικότερη αρχή του δικαίου περί μη αναδρομικότητας των νόμων, η οποία αποβλέπει στην κατά το δυνατόν βεβαιότητα των δικαιωμάτων, ασφάλεια των συναλλαγών και σταθερότητα δικαίου, δεν κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα και, συνεπώς, στερείται αυξημένης τυπικής ισχύος. Κατά τη νομολογία, εξ άλλου, η ελευθερία του νομοθέτη να προσδίδει στους νόμους αναδρομική ισχύ δεν μπορεί να υπερβαίνει τα όρια που θέτουν τα άρθρα 4 και 17 του Συντάγματος (ΟΛΑΠ 4/1990, 7/1990 και 1067/1979. Βλ., επίσης, σχετικώς και Απ. Γεωργιάδη, Γενικές αρχές αστικού δικαίου, τρίτη έκδοση, 2002, σελ. 30-31) καθώς και οι υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις των άρθρων 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ (βλ. και ΑΠ 1277/2008, ΑΠ 928/2006, ΑΠ 1823/2005).

Προβάλλεται συναφώς από τη θεωρία ότι ο νόμος επιβάλλεται να έχει αναδρομική ισχύ όταν η αναδρομικότητα αποτελεί μέσο πραγμάτωσης του περιεχομένου της αρχής της ισότητας στην πράξη, πράγμα που δύναται να συμβαίνει κυρίως όταν α) ο νόμος συμπληρώνει ή τροποποιεί προηγούμενη νομοθετική ή κανονιστική ρύθμιση και εντάσσει σε αυτή η αντιθέτως εξαιρεί από αυτή περιπτώσεις οι οποίες, με βάση την αρχή της ισότητας, κρίθηκε, ιδίως από δικαστικές αποφάσεις, αντιστοίχως, ότι, κατά τρόπο αντισυνταγματικό, αυτές είτε εξαιρέθηκαν από την εφαρμογή της είτε εντάχθηκαν στο πλαίσιο της, και β) η αναδρομικότητα επιβάλλεται για την ικανοποίηση αναγκών που αφορούν είτε γενικότερο, δημόσιο ή κοινωνικό, συμφέρον είτε υπέρτερο εθνικό συμφέρον (βλ., σχετικώς, Π. Παυλόπουλο, Συμβολή στη νομική θεμελίωση των ορίων της αναδρομικής ισχύος του νόμου, ΤοΣ 1985, σελ. 297-313, ιδίως, 312-313).

Συμφώνως προς τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, πρωτεύοντες κανόνες δικαίου θεσπίζονται από όργανα της εκτελεστικής εξουσίας κατά τους όρους των άρθρων 43 παρ. 2 και 44 παρ. 1 του Συντάγματος. Κανόνες δικαίου που τίθενται κατά παράβαση των ανωτέρω συνταγματικών διατάξεων είναι ανίσχυροι και δεν μπορούν να ισχυροποιηθούν ούτε διά αναδρομικής κύρωσής τους με νόμο. «Συνεπώς νόμος, ο οποίος κυρώνει αναδρομικώς υπουργικήν απόφασιν εκδοθείσαν άνευ νομοθετικής εξουσιοδότησεως, ή καθ' υπέρβασιν αυτής, είναι ανίσχυρος κατά το μέρος, κατά το ο-

ποιόν αναδρομικώς ισχυροποιεί τον ούτω κατά παράβασιν του Συντάγματος τεθέντα ως άνω κανόνα δικαίου, μη θιγομένης πάντως της ισχύος του δια το μέλλον, η δε υπουργική αυτή απόφασις δεν αποκτά, δια της κατά τα ανωτέρω αντισυνταγματικής κυρώσεώς της, ισχύν τυπικού νόμου και εξακολουθεί να υπόκειται, ως πάσα διοικητική πράξις, εις τον ακυρωτικόν έλεγχον του Συμβουλίου της Επικρατείας» (ΣΤΕ ΟΛ 3596-3597/1991). Εξ άλλου, συμφώνως, προς νεώτερη νομολογία, «(...) στην περίπτωση που η αναδρομική νομοθετική κύρωση αφορά υπουργική απόφαση που έχει μεν εκδοθεί με βάση νομοθετική εξουσιοδότηση και εντός των ορίων της, αλλά κατά παράβαση αυτής, ο κυρωτικός νόμος είναι κατ' αρχήν ισχυρός και ως προς την αναδρομική του ισχύ, που ανατρέχει στον χρόνο δημοσιεύσεως της κυρουμένης αποφάσεως. Η αναδρομική όμως αυτή ισχύς δεν καταλαμβάνει εκκρεμείς δίκες, στις οποίες το κύρος της κυρουμένης κανονιστικής αποφάσεως ελέγχεται είτε ευθέως είτε παρεμπιπτόντως, επ' ευκαιρία προσβολής ατομικής πράξεως στηριζομένης σε αυτήν, διότι τούτο θα συνιστούσε ανεπίτρεπτη επέμβαση του νομοθέτη στις εν λόγω δίκες, κατά παράβαση των άρθρων 4 παρ. 1, 20 παρ. 1 και 26 του Συντάγματος, με τα οποία κατοχυρώνονται, αντιστοίχως, η αρχή της ισότητας, το δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας και η αρχή της διακρίσεως των λειτουργιών» (ΣΤΕ ΟΛ 3633/2004). Τέλος, αυτή η επέμβασή του νομοθέτη πρέπει να αιτιολογείται από λόγους δημοσίου συμφέροντος και να μην προσβάλλει την αρχή της αναλογικότητας (ΣΤΕ 338/2011 παραπεμπτική στην Ολομέλεια).

Ειδικότερα, η αναδρομική κύρωση με νόμο διοικητικών πράξεων κατά των οποίων εκκρεμεί αίτηση ακυρώσεως ως παρανόμων ενώπιον των αρμόδιων διοικητικών δικαστηρίων, προσκρούει στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών, και όσον αφορά στο Συμβούλιο της Επικρατείας, στη συνταγματικώς κατοχυρωμένη ακυρωτική αρμοδιότητά του (βλ. σχετικώς και Ε. Σπηλιωτόπουλο, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, τ. 2, 2011, σελ. 72-75 και Ε. Βενιζέλο Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, 2008, σελ. 147-150, 181-182 και 389-390).

Περαιτέρω, με τις διατάξεις του άρθρου 2 της εν λόγω Πράξης, καταργείται το άρθρο 11 του ν. 3631/2008, συμφώνως προς τις διατάξεις του οποίου, η απόκτηση από άλλο μέτοχο –πλην του Ελληνικού Δημοσίου– δικαιωμάτων ψήφου ποσοστού 20% και άνω του μετοχικού κεφαλαίου επί ανωνύμων εταιρειών εθνικής στρατηγικής σημασίας, οι οποίες έχουν ή είχαν μονοπωλιακό χαρακτήρα, ιδίως, όταν πρόκειται περί εταιρειών που έχουν στην κυριότητα τους ή εκμεταλλεύονται ή διαχειρίζονται εθνικά δίκτυα υποδομών, υπόκειται σε προγενέστερη έγκριση της Διυπουργικής Επιτροπής Αποκρατικοποιήσεων, βάσει κριτηρίων αξιολόγησης, προς διασφάλιση του δημοσίου συμφέροντος και της συνεχούς και απρόσκοπτης παροχής των προσφερό-

μενων υπηρεσιών και λειτουργίας των δικτύων, ενώ απαιτείται, επίσης, έγκριση του Υπουργού Οικονομικών για την εγκυρότητα των αναφερόμενων στην καταργούμενη διάταξη εταιρικών αποφάσεων των εν λόγω εταιρειών.

Τέλος, στο άρθρο 3 της εν λόγω Πράξης ορίζεται ο χρόνος έναρξης της ισχύος της.

Στο προοίμιο της υπό κύρωση Πράξης, ως έκτακτη περίπτωση εξαιρετικής επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης αναφέρεται η «έκτακτη περίπτωση εξαιρετικά επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης για την εξασφάλιση της επίτευξης των στόχων του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων».

Γ. Γενικώς περί των Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου

α) Το Σύνταγμα, αναγνωρίζοντας το δικαίωμα της ανάγκης, ορίζει στο άρθρο 44 παρ. 1 ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκδίδει, μετά από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου σε περιπτώσεις εξαιρετικής επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης. Οι Πράξεις αυτές θεσπίζουν κανόνες δικαίου τυπικής ισχύος ίσης με του νόμου και, συνεπώς, με αυτές δύνανται να τροποποιούνται ή να καταργούνται υφιστάμενες νομοθετικές διατάξεις (βλ. ΣτΕ [Ολ] 1250/2003, ΣτΕ [Ολ] 3612/2002, ΣτΕ [Ολ] 3636/1989, βλ. και Επ. Σπηλιωτόπουλο, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, τ. 1, 14η έκδοση, 2011, σελ. 48 επ.).

β) Η εκτίμηση των προϋποθέσεων κύρωσης Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου ανήκει στην αρμοδιότητα της Βουλής. Με την κύρωσή της, η Πράξη ισχύει και εφεξής. Κατά πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, η συνδρομή των προϋποθέσεων του άρθρου 44 παρ. 1 του Συντάγματος δεν υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο, διότι συνδέεται με την εκτίμηση της ανάγκης λήψης αυτού του μέτρου, η οποία ανάγεται στη σφαίρα της πολιτικής ευθύνης των πολιτειακών οργάνων που, κατά το Σύνταγμα, ασκούν τη νομοθετική εξουσία (βλ. ΣτΕ [Ολ] 1250/2003, ΣτΕ [Ολ] 3636/1989, ΣτΕ 2289/1987). Ο δικαστής είναι αρμόδιος να ελέγξει, αφενός μεν την τήρηση των διαδικαστικών προϋποθέσεων έκδοσης των Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου (ΣτΕ [Ολ] 1250/2003), την έγκαιρη, δηλαδή, κατά το Σύνταγμα, υποβολή τους προς κύρωση ενώπιον της Ολομέλειας της Βουλής (άρθρο 44 παρ. 1 του Συντάγματος σε συνδυασμό με το άρθρο 72 παρ. 1 του Συντάγματος), αφετέρου δε το περιεχόμενό τους από την άποψη της συνταγματικότητας. Ο έλεγχος αυτός λαμβάνει ιδίως χώρα επ' ευκαιρία της προσβολής με αίτηση ακυρώσεως διοικητικών (ατομικών ή κανονιστικών) πράξεων που έχουν εκδοθεί βάσει Πράξεως Νομοθετικού Περιεχομένου (βλ. Επ. Σπηλιωτόπουλο, τ. 2, όπ. π., σελ. 104).

γ) Κατά το Σύνταγμα, οι Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου υποβάλλονται στη Βουλή για κύρωση εντός σαράντα ημερών από την έκδοσή τους ή

εντός σαράντα ημερών από τη σύγκληση της Βουλής σε σύνοδο. Πρέπει δε να κυρωθούν από τη Βουλή μέσα σε τρεις μήνες από την υποβολή τους. Σε αντίθετη περίπτωση, οι Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου αποβάλλουν την ισχύ τους εφεξής και, συνεπώς, ισχύουν για το χρονικό διάστημα από τη δημοσίευσή τους μέχρι την εκπνοή της προθεσμίας για την κύρωσή τους ή την απόφαση της Βουλής να μην τις κυρώσει. Επομένως, εάν οι Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου εγκριθούν από την Ολομέλεια εμπροθέσμως, εξακολουθούν να ισχύουν. Εάν δεν υποβληθούν στη Βουλή ή δεν εγκριθούν από αυτήν εμπροθέσμως, η ισχύς τους λήγει βλ. ΣτΕ 3636/1989). Πάντως, η αναδρομική κατάργηση ή τροποποίησή τους είναι δυνατή μόνο με νομοθετική πράξη ή κατά νομοθετική εξουσιοδότηση (βλ. Επ. Σπηλιωτόπουλο, τ. 1, όπ. π., σελ. 49).

Δ. Ειδικώς επί των προς κύρωση Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου

Όσον αφορά το έγκαιρο της υποβολής των προς κύρωση Πράξεων, σημειώνεται ότι οι εν λόγω Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου δημοσιεύθηκαν η πρώτη την 6.9.2012 (ΦΕΚ Α΄ 174/6.9.2012) και η δεύτερη την 7.9.2012 (ΦΕΚ Α΄ 175/7.9.2012) και υποβλήθηκαν στη Βουλή προς κύρωση την 4.10.2012.

Όπως αναφέρθηκε, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 44 παρ. 1 του Συντάγματος, οι Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου υποβάλλονται στη Βουλή προς κύρωση εντός σαράντα ημερών από την έκδοσή τους ή εντός σαράντα ημερών από τη σύγκληση της Βουλής σε σύνοδο.

Υπό το φως των ανωτέρω, οι προς κύρωση Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου εγκαίρως υποβλήθηκαν στη Βουλή την 4.10.2012, ήτοι πριν από τη συμπλήρωση της τεσσαρακονθήμερης προθεσμίας από την έκδοσή τους, και πρέπει να εγκριθούν από τη Βουλή εντός τριών μηνών από την υποβολή τους.

3. Επί του άρθρου τρίτου

i) Στην παρ. 3, δεδομένου ότι οι διατάξεις από το άρθρο 10 και επ. του ν. 3986/2011 υπάγονται στο Κεφάλαιο Β΄, ενώ οι διατάξεις περί του Τ.Α.Ι.Π.Ε.Δ. στο Κεφ. Α΄, θα ήταν ενδεχομένως σκόπιμο να αναγραφεί πλήρως η επωνυμία του Ταμείου στην προστιθέμενη διά του παρόντος φράση, η οποία θα ενταχθεί στο Κεφάλαιο Β΄ του ανωτέρω νόμου.

ii) Στην παρ. 4 στοιχ. ε., για λόγους συντακτικής και νοηματικής αρτιότητας, πρέπει να προσδιορισθεί σε ποιο σημείο της υποπαρ. 5 της παρ. Β του άρθρου 11 του ν. 3986/2011 προστίθεται η προτεινόμενη, διά του παρόντος, φράση.

iii) Στην παρ. 5 στοιχ. β., βάσει της Αιτιολογικής Έκθεσης (σελ. 4), ορίζεται η περιοχή μελέτης για τις ανάγκες εκπόνησης Ειδικών Σχεδίων Χωρικής Ανάπτυξης (ΕΣΧΑΔΑ). Επειδή, όμως, η θεσπιζόμενη διάταξη αναφέρεται σε περιοχή «ευρύτερη του γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής του ΕΣΧΑΔΑ», θα ήταν χρήσιμο να διευκρινισθεί το σχετικό σημείο.

iv) Με την παρ. 6 δ. προστίθενται νέες περιπτώσεις στον ν. 3986/2011 για την πολεοδόμηση δημοσίων ακινήτων σε εκτός σχεδίου περιοχές, εφόσον αυτά προορίζονται για τη χρήση παραθεριστικού-τουριστικού χωριού ή επιχειρηματικού πάρκου. Κατά τη διατύπωση των σχετικών διατάξεων η σχετική πολεοδόμηση εγκρίνεται με κοινή υπουργική απόφαση «που εκδίδεται σύμφωνα με τα οριζόμενα στο οικείο ΕΣΧΑΔΑ».

Όπως έχει παγίως κριθεί, η χωροταξική ανάπτυξη και η πολεοδομική διαμόρφωση της χώρας γίνεται με ορθολογικό σχεδιασμό, υπαγορευόμενο από κριτήρια, συμφώνως προς τη φυσιογνωμία, τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες κάθε περιοχής, με γνώμονα την εξυπηρέτηση της λειτουργικότητας και της ανάπτυξης των οικισμών, και σκοπό την εξασφάλιση των καλύτερων δυνατών όρων διαβίωσης των κατοίκων. Έτσι, ο κοινός νομοθέτης μπορεί να τροποποιεί το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού θεσπίζοντας ρυθμίσεις οι οποίες σκοπούν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων (ΣτΕ [ΟΛ] 123/2007, ΣτΕ [ΟΛ] 3144/2004, ΣτΕ [ΟΛ] 1528/2003, ΣτΕ [ΟΛ] 3618/1995).

α) Καταρχάς, όσον αφορά στη δόμηση περιοχών οι οποίες στερούνται εγκεκριμένου σχεδίου πόλεως, ισχύει ο κανόνας της ελεύθερης χρήσης γης, ο οποίος κάμπτεται για περιβαλλοντικούς, χωροταξικούς ή πολεοδομικούς λόγους (βλ., αναλυτικώς, Δ. Μέλισσα, Οι χρήσεις γης, το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο και η Ζώνη Οικιστικού ελέγχου, 2010, σελ. 17 επ., 39-40, 101 επ., Δ. Χριστοφιλόπουλο, Δόμηση εκτός σχεδίου πόλεως, 2007, σελ. 25 επ. και 39 επ.).

Κατά το Συμβούλιο της Επικρατείας, «(...) από τις διατάξεις που ρυθμίζουν τους όρους και προϋποθέσεις δόμησης γηπέδων σε εκτός σχεδίου πόλεως περιοχές, ερμηνευόμενες εν όψει των ορισμών του άρθρου 24 παρ. 2 του Συντάγματος (...) συνάγεται ότι ο νομοθέτης, κοινός και συνταγματικός, επιχειρεί, από πλευράς δυνατότητας δομήσεως, μία θεμελιώδη διαφοροποίηση μεταξύ των περιοχών των αναπτυσσομένων με βάση οργανωμένο πολεοδομικό σχέδιο οικισμών και των εκτός σχεδίου περιοχών, οι οποίες δεν έχουν ως προορισμό, κατ' αρχήν, την δόμηση, αλλά την γεωργική ή δασοπονική εκμετάλλευση καθώς και την αναψυχή του κοινού (ΣτΕ Ολομ. 3135/2002 κ.ά.). Στην μεν πρώτη κατηγορία περιοχών, που προορίζονται προς δόμηση, αυτή επιτρέπεται με μόνη προϋπόθεση την τήρηση των ορισμών του σχεδίου πόλεως και των όρων και περιορισμών δομήσεως που το

συνοδεύουν. Στην δεύτερη, όμως, κατηγορία περιοχών, εν όψει του ότι δεν είναι δυνατόν, από την φύση τους και την έλλειψη πολεοδομικής οργανώσεως τους, να εξασφαλισθεί η τήρηση των κατά τα ανωτέρω συνταγματικών σκοπών, η δόμηση μόνον κατ' εξαίρεση επιτρέπεται, δυνάμενη και να απαγορεύεται εν όλω ή εν μέρει ή να επιτρέπεται υπό ιδιαίτερως αυστηρούς όρους και περιορισμούς, προσαρμοσμένους στην ιδιαίτερη φύση κάθε περιοχής (ΣτΕ 2657/2007)» (ΣτΕ 806/2010, παραπεμπτική στην επταμελή σύνθεση του Τμήματος). «Οι όροι, πάντως, αυτοί δεν επιτρέπεται να είναι ευνοϊκότεροι από τους ισχύοντες για τις εντός σχεδίου περιοχές» (ΣτΕ 551/2008, παραπεμπτική στην επταμελή σύνθεση του Τμήματος).

β) Εξ άλλου, κατά την ανωτέρω συνταγματική επιταγή, που επιβάλλει ορθολογικό και προηγούμενο χωροταξικό σχεδιασμό, εκδόθηκαν, δυνάμει του ν. 2742/1999, α) το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (αρ. Αποφ. 6877/4872, ΦΕΚ Α' 128/2008), με το οποίο καθορίζονται οι βασικές προτεραιότητες και στρατηγικές κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου, β) Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη χωρική διάρθρωση ορισμένων τομέων και κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων, δικτύων και υπηρεσιών τεχνικής, κοινωνικής και διοικητικής υποδομής εθνικής σημασίας, και γ) Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης όπου προσδιορίζονται οι βασικές προτεραιότητες και στρατηγικές επιλογές για την ολοκληρωμένη και αειφόρο ανάπτυξη σε κάθε Περιφέρεια. Μεταξύ των ανωτέρω σχεδίων αναπτύσσεται σχέση ιεραρχίας [Δ. Χριστοφιλόπουλο, Πολιτιστικό περιβάλλον-χωρικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη: διαμόρφωση πολιτιστικού (ανθρωπογενούς) περιβάλλοντος μέσω χωροταξικού & πολεοδομικού σχεδιασμού: η πόλη του 21ου αιώνα, 2002, σελ. 281 επ.].

Κατά το παρελθόν, ελλείπει χωροταξικού σχεδιασμού τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, είχε πραγματοποιηθεί πολεοδομικός σχεδιασμός χωρίς να έχει προηγηθεί έγκριση σχεδίων ανώτερου (χωροταξικού) επιπέδου. Από την έγκριση, όμως, χωροταξικού σχεδίου το κράτος υποχρεούται, σε περίπτωση πολεοδομικού σχεδιασμού, να ακολουθήσει τις χωροταξικές γενικές ρυθμίσεις και κατευθύνσεις (βλ. Δ. Χριστοφιλόπουλο, Δόμηση εκτός σχεδίου πόλεως, όπ. π., σελ. 25 επ.),

Ειδικότερα, μάλιστα, καθόσον αφορά, την πραγματοποίηση έργων ανάπτυξης παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, αυτή «είναι επιτρεπτή μόνον σε περιοχές, οι οποίες εκ των προτέρων και με βάση νόμιμα κριτήρια έχουν καθορισθεί ως περιοχές, προοριζόμενες για την ανάπτυξη των εν λόγω συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Τούτο ισχύει, ιδίως, προκειμένου περί σύνθετων και ειδικών έργων μεγάλης κλίμακας, τα οποία, λόγω

της φύσεως των εγκαταστάσεων και του είδους και της εντάσεως της λειτουργίας τους, έχουν σημαντικές και μη αναστρέψιμες επιπτώσεις στο φυσικό, πολιτιστικό και οικιστικό περιβάλλον της αντίστοιχης περιοχής. Ο καθορισμός των ανωτέρω περιοχών πρέπει να γίνεται με την έγκριση των νομίμως προβλεπομένων, κατά περίπτωση, σχεδίων χωρικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, όπως είναι, ιδίως, τα Γ.Π.Σ., τα ΣΧΟΟΑΠ, οι Ζ.Ο.Ε., οι Π.Ε.Ρ.ΠΟ., οι Π.Ο.Α.Π.Δ., οι Π.Ο.Τ.Α., οι Π.ΕΧ.Π. κ.λπ. Μετά δε την έγκριση των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Π.Π.Χ.Σ.Α.Α.), τα ανωτέρω σχέδια, με τα οποία προβλέπονται οι επιτρεπόμενες ανά περιοχή χρήσεις γης και οι λοιποί όροι, δια των οποίων καθίσταται κατάλληλη περιοχή για την υποδοχή συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, πρέπει να εκπονούνται εντός του πλαισίου του οικείου Π.Π.Χ.Σ.Α.Α. και να είναι σύμφωνα με τις κατευθύνσεις και προτάσεις αυτού, κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται, μέσω της βαθμιαίας εξειδίκευσης των ως άνω προβλεπομένων κριτηρίων στα διαδοχικά στάδια του χωροταξικού σχεδιασμού, η τήρηση των γενικών επιλογών του, αλλά και να επιτυγχάνεται η συνεκτική διαχείριση του χώρου με τη λειτουργική ολοκλήρωση των χωροταξικών πλαισίων, ώστε η ανάπτυξη που επιδιώκεται με την πραγμάτωση παραγωγικής δραστηριότητας να παραμένει στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας» (ΣτΕ 3920/2010). Στο πλαίσιο αυτής της αρχής «μόνον η βιώσιμη [ανάπτυξη], δηλαδή εκείνη που δεν επιφέρει βλάβη στο περιβάλλον και άρα είναι διατηρήσιμη και όχι πρόσκαιρη, (...) είναι επιτρεπτή από το Σύνταγμα (ΣτΕ 2759/1994). Αναλυτικότερα, «(...) το φυσικό περιβάλλον έχει αναχθεί σε αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό, προκειμένου να εξασφαλισθεί η οικολογική ισορροπία και η διαφύλαξη των φυσικών πόρων προς χάριν και των επομένων γενεών. (...) τα όργανα της νομοθετικής και εκτελεστικής λειτουργίας οφείλουν (...) να σταθμίζουν και άλλους παράγοντες, αναγόμενους στο γενικότερο εθνικό και δημόσιο συμφέρον, όπως είναι εκείνοι που σχετίζονται με τους σκοπούς της οικονομικής αναπτύξεως, της αξιοποίησεως του εθνικού πλούτου, της ενισχύσεως της περιφερειακής αναπτύξεως και της εξασφαλίσεως εργασίας στους πολίτες (...) Η επιδίωξη όμως των σκοπών αυτών και η στάθμιση των προστατευομένων αντιστοίχων εννόμων αγαθών πρέπει να συμπορεύεται προς την υποχρέωση της Πολιτείας να μεριμνά για την προστασία του περιβάλλοντος κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζεται βιώσιμη ανάπτυξη (...) Σε κάθε, πάντως, περίπτωση πρέπει, προκειμένου η στάθμιση αυτή να γίνεται κατά τρόπο ανταποκρινόμενο στην ανάγκη προστασίας των εκατέρωθεν διακυβευομένων εννόμων αγαθών, να εκτίθενται και να συνεκτιμώνται κατά τρόπο επαρκή, αφ' ενός μεν ο τρόπος και η μέθοδος κατασκευής και λειτουργίας της συγκεκριμένης εγκαταστάσεως, αφ' ετέρου δε ο ειδικότερος χαρακτήρας του δημοσίου συμφέροντος, το οποίο

προσδοκάται ότι θα εξυπηρετηθεί από το έργο ή την δραστηριότητα αυτή, δεδομένου ότι η κατά τα ανωτέρω επιβαλλόμενη στάθμιση συναρτάται εκάστοτε με το είδος και την έκταση της επαπειλούμενης βλάβης και την φύση της εξυπηρετούμενης με την εκτέλεση του έργου ανάγκης» (ΣΤΕ 3219/2010. Βλ. και. Ι. Καράκωστα, Περιβάλλον και Δίκαιο, 2011, σελ. 159 επ., Δ. Χριστοφιλόπουλο, όπ. π., σελ. 98-99, 103 επ., 274 επ., 471 επ., Μ. Δεκλερή, Το Δίκαιο της Βιωσίμου Αναπτύξεως, 2000, σελ. 204 επ.).

Υπό το φως των ανωτέρω, η πολεοδόμηση σε περιοχές εκτός σχεδίου για χρήση «παραθεριστικού-τουριστικού χωριού» και «επιχειρηματικού πάρκου» προϋποθέτει εκπόνηση σχετικού ΕΣΧΑΔΑ το οποίο πρέπει να τελεί σε συμφωνία, καταρχάς, με τις γενικές κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, ειδικότερα, δε, με τις κατευθύνσεις, τοπικού χαρακτήρα, του οικείου Περιφερειακού Πλαισίου, κατά περίπτωση, δε, και με τις ειδικότερες, τομειακού χαρακτήρα, ρυθμίσεις των Ειδικών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό (ΦΕΚ 1138 Β΄/2009) και τη Βιομηχανία (ΦΕΚ ΑΑΠ 151/2009), ώστε να επιτυγχάνεται συνεκτική διαχείριση του χώρου και ανάπτυξη στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας.

ν) Η έγκριση, περαιτέρω, των πολεοδομικών μελετών γίνεται, δυνάμει της προστιθέμενης παρ. 7 στοιχ. α., με υπουργική απόφαση.

Συμφώνως προς τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, «(...) ο πολεοδομικός σχεδιασμός έχει ευρύτερες συνέπειες που δεν περιορίζονται στα όρια των συγκεκριμένων οικισμών, στους οποίους αφορά και αποτελεί επομένως ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος, το οποίο δεν μπορεί να θεωρηθεί ειδικότερο, τοπικό, τεχνικό ή λεπτομερειακό θέμα κατά την έννοια του άρθρ. 43 παρ. 2 Συντ. Ως εκ τούτου, οι διοικητικές πράξεις, μέσω των οποίων επιχειρείται ο πολεοδομικός σχεδιασμός, πρέπει να έχουν τον χαρακτήρα προεδρικών διαταγμάτων και μάλιστα είτε πρόκειται για αμιγώς κανονιστικές (λ.χ. όροι δόμησης και χρήσεων) είτε για ατομικές (λ.χ. απλή τροποποίηση σχεδίου πόλεως) είτε για πράξεις μικτού χαρακτήρα (λ.χ. τροποποίηση σχεδίου πόλεως με ταυτόχρονο καθορισμό όρων δόμησης). Κατά συνέπεια, διατάξεις με τις οποίες ανατίθεται η ρύθμιση των ανωτέρω ζητημάτων σε άλλα πλην του Προέδρου της Δημοκρατίας όργανα αντίκειται στις ως άνω [άρθρο 24 Συντάγματος] συνταγματικές διατάξεις (...)» (ΣΤΕ 4619/2011. Βλ., ενδεικτικώς, και ΣΤΕ [ΟΛ] 3661-3663/2005 ως προς τις διατάξεις του άρθρου 10 του ν. 3044/2002 (Α΄ 197), και ΣΤΕ 2381/2011 για την έγκριση πολεοδομικής μελέτης, με συνέπειες σχεδίου πόλεως, σε Περιοχή Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολεοδόμησης (Π.Ε.Ρ.Π.Ο.) μόνο διά προεδρικού διατάγματος. Βλ. και προβληματισμό σε Δ. Μέλισσα, Οι χρήσεις γης, το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο & η Ζώνη Οικιστική Ελέγχου, σελ. 193 επ.]. Επισημαίνεται, πάντως, ότι τα οι-

κεία ΕΣΧΑΔΑ περιβάλλονται τον τύπο του προεδρικού διατάγματος.

vi) Περαιτέρω, στην ως άνω, προστιθέμενη στο άρθρο 12 του ν. 3986/2011, παρ. 7 στοιχ. γ. ορίζεται ότι «[η] εφαρμογή της πολεοδομικής μελέτης γίνεται με πρωτοβουλία και ευθύνη του κυρίου της επένδυσης». Δεδομένου ότι, κατά το άρθρο 24 παρ. του Συντάγματος «[η] χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους (...)», αυτονόητο είναι ότι η εκτέλεση των σχετικών έργων υπόκειται στην εποπτεία των αρμόδιων πολεοδομικών αρχών [πρβλ. άρθρο 24 παρ. 11 του ν. 2508/1997 σχετικώς με τις Π.Ε.Ρ.Π.Ο., όπου ορίζεται ότι «[η] εφαρμογή της πολεοδομικής μελέτης γίνεται με πρωτοβουλία και ευθύνη των προσώπων της πιο πάνω παρ. 1 του παρόντος και τον έλεγχο της αρμόδιας κατά τόπο πολεοδομικής υπηρεσίας κατά τις κείμενες διατάξεις», και άρθρα 52 του ν. 3982/2011 περί Επιχειρηματικών Πάρκων, και 10 του ν. 2742/1999 παρ. 5δ. περί Π.Ο.Α.Π.Δ.).

vii) Στην προστιθέμενη στο άρθρο 12 του ν. 3986/2011 παρ. 8 ορίζεται ότι κατά την εκπόνηση ΕΣΧΑΔΑ δύνανται να εφαρμόζονται όροι και περιορισμοί δόμησης και χρήσεις γης σχεδίου γειτνιάζουσας πολεοδομικής ενότητας, εφόσον στην κρίσιμη περιοχή δεν εκτείνεται ορισμένο ΓΠΣ. Η εφαρμογή τελεί υπό την προϋπόθεση ότι οι ανωτέρω όροι «συνάδουν με την αποστολή και την κατά προορισμό χρήση του ακινήτου και δεν αλλοιώνουν τη γενική φυσιογνωμία της ευρύτερης περιοχής». Δεδομένου ότι η αποστολή και η κατά προορισμό χρήση του ακινήτου συνιστούν κριτήρια στενώς συνδεδεμένα προς την οικονομική αξιοποίησή του (βλ. άρθρο 12 παρ. 1 του ν. 3986/2011), η εφαρμογή αυτών των όρων κατά την εκπόνηση ΕΣΧΑΔΑ, όπως και η εκπόνηση ΕΣΧΑΔΑ εν γένει, σε εκτός σχεδίου περιοχή, θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο να συνάδει προς το σύνολο των παραγόντων που καθορίζουν τις ιδιαιτερότητες και τη φυσιογνωμία της συγκεκριμένης περιοχής και αποτυπώνονται, κατά κύριο λόγο, στα οικεία χωροταξικά σχέδια.

viii) Με την παρ. 6 του Νοσχ, παρ. 1 του άρθρου 13Α στον ν. 3986/2011, θεσπίζεται αναλογική εφαρμογή άρθρων του ν. 3986/2011 επί ακινήτων «τα οποία αξιοποιούνται χωρίς την εκπόνηση ΕΣΧΑΔΑ». Επειδή, κατά κανόνα, για τον καθορισμό του «χωρικού προορισμού» των δημοσίων ακινήτων που προβλέπονται στο άρθρο 10 του ν. 3986/2011, καταρτίζονται Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίων Ακινήτων, τα οποία μπορούν να τροποποιούν συγκεκριμένα Ρυθμιστικά Σχέδια, ΓΠΣ κ.λπ. (βλ. παρ. 1 και του ισχύοντος άρθρου 12 του ν. 3986/2011), θα ήταν σκόπιμο να διευκρινισθεί, εν προκειμένω, σε ποιες περιπτώσεις δεν απαιτείται εκπόνηση ΕΣΧΑΔΑ.

ix) Με την παρ. 7 αντικαθίσταται το άρθρο 14 του ν. 3986/2011.

α) Συμφώνως προς τις προτεινόμενες ρυθμίσεις της παρ. 3 του νέου άρ-

θρου «Η αξιοποίηση του αιγιαλού και της παραλίας με την παραχώρηση πρέπει να μην εμποδίζει την ελεύθερη και απρόσκοπτη πρόσβαση των λουομένων στην παραλία και αιγιαλό, εκτός αν τούτο επιβάλλεται για λόγους εθνικής άμυνας, δημόσιας τάξης και ασφάλειας, προστασίας αρχαίων, του περιβάλλοντος ή της δημόσιας υγείας, και εφόσον προβλέπεται στην οικεία σύμβαση παραχώρησης».

Από τη διατύπωση της διάταξης δεν καθίσταται σαφές εάν η τελευταία φράση «και εφόσον παραχώρησης» αποτελεί όρο από τον οποίο εξαρτάται η ελεύθερη και απρόσκοπτη πρόσβαση των λουομένων στην παραλία και αιγιαλό

β) Συμφώνως προς τις αντικαθιστάμενες, με την παρ. 7, παρ. 4 έως 6 του άρθρου 14 του ν. 3986/2011 ορίζονται τα ακόλουθα: «4. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 3, η με οποιονδήποτε τρόπο χρήση από τρίτους της παραχωρούμενης προς τον κύριο της επένδυσης έκτασης αιγιαλού, παραλίας και λιμενικών έργων επιτρέπεται κατ' εξαίρεση με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, εφόσον η χρήση αυτή επιβάλλεται για λόγους ανάπτυξης της εθνικής οικονομίας ή άλλης δημόσιας ωφέλειας και δεν παρεμποδίζεται η ομαλή λειτουργία της επένδυσης. 5. Τυχόν υφιστάμενες συμβάσεις παραχώρησης της χρήσης των ανωτέρω εκτάσεων και εγκαταστάσεων συνεχίζονται μετά την υπογραφή της σύμβασης της παρ. 1 μέχρι τη λήξη τους και, σε κάθε περίπτωση, όχι για περισσότερο από έξι (6) μήνες, μετά την πάροδο των οποίων λύονται αυτοδικαίως. 6. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων καθορίζονται η διαδικασία, ο τρόπος και τα όργανα προσδιορισμού του ανταλλάγματος για τις συμβάσεις του παρόντος άρθρου, η διαδικασία, ο τρόπος και τα όργανα προσδιορισμού της αποζημίωσης των πρώην παραχωρησιούχων, των οποίων οι συμβάσεις λύονται σύμφωνα με την παράγραφο 5 καθώς και κάθε σχετικό θέμα.».

Υπό την εκδοχή ότι η νομοθετική παρέμβαση στις υφιστάμενες συμβάσεις παραχώρησης και η λύση τους το αργότερο εντός εξαμήνου είναι επιτρεπτή, ως υπηρετούσα υπέρτερο δημόσιο συμφέρον, και βρίσκεται εντός των συνταγματικών ορίων της αρχής της αναλογικότητας (βλ. ΣτΕ [ΟΛ] 3037/2008, 3047/2006, 1909/2001 και ΟΛΑΠ 4/1998), επισημαίνονται τα ακόλουθα: Η προτεινόμενη ρύθμιση δεν προσδιορίζει το χρονικό διάστημα εντός του οποίου πρέπει να εκδοθεί η κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων με την οποία, μεταξύ άλλων, προσδιορίζεται η διαδικασία, ο τρόπος και τα όργανα προσδιορισμού της αποζημίωσης των πρώην παραχωρησιούχων. Ωστόσο, η απόφαση αυτή πρέπει να εκδοθεί πριν από την πρόωγη λύση

της σύμβασης παραχώρησης, η οποία επέρχεται το αργότερο εντός έξι μηνών (εννοείται, προφανώς, από την έναρξη ισχύος του παρόντος). Και αυτό διότι, συμφώνως προς την παρ. 2 του άρθρου 17 του Συντάγματος, «Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρης αποζημίωση, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης...». Στην προστατευόμενη από το άρθρο 17 του Συντάγματος έννοια της περιουσίας περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα, αλλά όλα τα περιουσιακά φύσεως δικαιώματα και τα νομίμως κεκτημένα οικονομικά συμφέροντα, άρα και τα περιουσιακά ενοχικά δικαιώματα, και, ειδικότερα, οι περιουσιακού χαρακτήρα απαιτήσεις, είτε είναι αναγνωρισμένες με δικαστική ή διοικητική απόφαση, είτε απλώς γεγεννημένες (ΟΛΑΠ 31/2007, ΟΛΑΠ 40/1998). Συνεπώς, απαλλοτρίωση του ενοχικού δικαιώματος των υφιστάμενων παραχωρησιούχων χωρεί μόνο υπό τους ανωτέρω όρους και ιδίως ύστερα από προηγούμενη τη στέρησης του δικαιώματος καταβολή αποζημίωσης. Ανάλογη είναι και η ρύθμιση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α., που κυρώθηκε με το ν.δ. 53/1974 και έχει υπερνομοθετική ισχύ (άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος). Δηλαδή, και υπό την Ε.Σ.Δ.Α., «Η στέρηση των ενοχικών δικαιωμάτων χωρεί μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας και προϋποθέτει την καταβολή προηγούμενης αποζημίωσης (βλ. απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΣΤΡΑΝ και Στρατής Ανδρεάδης κατά Ελλάδα της 9ης Δεκεμβρίου 1994, Série A, Vol. 301, σκέψη 65 επ., και ΑΠ 1465/2001).

χ) Με την παρ. 8 προστίθεται στον ν. 3986/2011 νέο άρθρο 14Α, δυνάμει του οποίου, μεταξύ άλλων, επιτρέπεται απευθείας παραχώρηση της χρήσης αιγιαλού και παραλίας στον κύριο τουριστικής επένδυσης επί δημοσίου ακινήτου «με σκοπό τη δημιουργία τουριστικών λιμενικών εγκαταστάσεων (...)». Η ανωτέρω δυνατότητα παρέχεται «εφόσον η τουριστική λιμενική εγκατάσταση έχει προβλεφθεί στο οικείο ΕΣΧΑΔΑ».

Σχετικώς σημειώνεται ότι, κατά τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, επιτρέπεται η παραχώρηση ιδιαίτερων δικαιωμάτων σε δημόσια κοινόχρηστα πράγματα, εφόσον εξυπηρετείται και δεν αναιρείται η κοινή χρήση του πράγματος συμφώνως προς τον προορισμό του (βλ. ΣτΕ 2795-2797/2012). Περαιτέρω, «[ε]πειδή (...) καθ' ερμηνεία του άρθρου 24 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος, στην προστασία του οποίου υπάγονται και τα οικοσυστήματα των ακτών, τα οποία πρέπει να τελούν υπό ιδιαίτερο καθεστώς ηπίας διαχείρισεως και αναπτύξεως, η κατασκευή λιμένων οποιασδήποτε κατηγορίας σε οποιαδήποτε ακτή της χώρας πρέπει να αποτελεί αντικείμενο

ευρύτερου χωροταξικού σχεδιασμού, εντός του εθνικού ή του μείζονος περιφερειακού δικτύου λιμένων της χώρας. Ο σχεδιασμός αυτός πρέπει, περαιτέρω, να στηρίζεται σε τεκμηριωμένη μελέτη, στην οποία λαμβάνονται υπ' όψη τόσο το δημόσιο συμφέρον, που δικαιολογεί την κατασκευή του λιμένα, όσο και οι αρχές προστασίας του παράκτιου και θαλασσίου οικοσυστήματος, που επηρεάζονται από αυτόν, ώστε η κατασκευή να είναι συμβατή με την συνταγματική αρχή της αειφόρου ανάπτυξεως. Δεν είναι, συνεπώς, νόμιμες οι πράξεις που αφορούν την κατασκευή νέου λιμένα ή την ουσιαστική επέκτασή του, χωρίς να εντάσσονται στον κατά τ' ανωτέρω σχεδιασμό (...).» (ΣτΕ 2934/2011). Ερευνητέον, επομένως, είναι κατά πόσον τα Ε-ΣΧΑΔΑ πληρούν τις προϋποθέσεις του ως άνω «ευρύτερου χωροταξικού σχεδιασμού».

4. Επί του άρθρου πέμπτου

A. Επί της παρ. 1

α) Με τις διατάξεις της παρ. 1γ) του άρθρου πέμπτου (και, ειδικότερα, με τις διατάξεις των εδαφίων τρίτο έως ένατο της παρ. 2 του άρθρου 19 του π.δ. 237/1986, όπως αυτό προτείνεται να τροποποιηθεί), θεσπίζεται ανώτατο όριο 100.000 ευρώ και κλίμακα των ποσών της οφειλόμενης από το Επικουρικό Κεφάλαιο αποζημίωσης, σε περίπτωση που η ασφαλιστική εταιρεία έχει πτωχεύσει ή έχει ανακληθεί η άδεια λειτουργίας της ή η αναγκαστική εκτέλεση εις βάρος της έχει αποβεί άκαρπη.

Δεδομένου ότι οι προτεινόμενες διατάξεις εφαρμόζονται σε περιπτώσεις που το Επικουρικό Κεφάλαιο χάνει, ουσιαστικώς, τον επικουρικό χαρακτήρα του (αφού τίθεται σταθερό ανώτατο όριο αποζημίωσης, χωρίς αυτό να συνδέεται με το ποσό που τελικώς θα εισπραχθεί από την κοινή εκκαθάριση, ώστε η αποζημίωση να αποβεί πλήρης), η ως άνω ρύθμιση δεν φαίνεται να συμβαδίζει προς την παρ. 4 του άρθρου 1 της Οδηγίας 84/5/ΕΟΚ (όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 2 της Οδηγίας 2005/14/ΕΚ), συμφώνως προς την οποία: «Κάθε κράτος μέλος ιδρύει ή εγκρίνει οργανισμό, αποστολή του οποίου είναι να αποζημιώνει, τουλάχιστον εντός των ορίων της υποχρέωσης ασφάλισης, τις υλικές ζημιές ή τις σωματικές βλάβες που προκαλούνται από οχήματα αγνώστων στοιχείων ή για τα οποία δεν έχει εκπληρωθεί η υποχρέωση ασφάλισης που προβλέπεται στην παράγραφο 1». Τα ελάχιστα όρια της υποχρέωσης ασφάλισης είναι, συμφώνως προς τις ανωτέρω διατάξεις του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (όπως αυτό, εξ άλλου, ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο με τις διατάξεις του ν. 3746/2009), σε περίπτωση σωματικής βλάβης, 1.000.000 ευρώ για κάθε θύμα ή 5.000.000 ευρώ για κάθε αξίωση, ανεξάρτητα από τον αριθμό των θυμάτων, και, σε περίπτωση υλι-

κών ζημιών, 1.000.000 ευρώ για κάθε αξίωση, ανεξαρτήτως του αριθμού των θυμάτων. Εξ άλλου, από την εφαρμογή της εν λόγω διάταξης, θύματα τροχαίων ατυχημάτων με σοβαρές σωματικές βλάβες είναι πιθανό να στερηθούν του μεγαλύτερου μέρους των αποζημιώσεών τους.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει, τέλος, του ότι η προτεινόμενη διάταξη δεν διευκρινίζει αν τα ελάχιστα ποσά ασφαλιστικής κάλυψης που θεσπίζει υπολογίζονται ανά θύμα (όπως επιβάλλει η προαναφερθείσα Οδηγία) ή ανά ατύχημα.

Παραλλήλως, δεν διευκρινίζεται ο χρόνος παραγραφής που θα καταλαμβάνει τις περιπτώσεις της παρ. 1γ) του άρθρου 19 του π.δ. 237/1986.

β) Με τις διατάξεις της παρ. 1γ) του άρθρου πέμπτου του Νσχ (και, ειδικότερα, με τις διατάξεις του δέκατου εδαφίου της παρ. 2 του άρθρου 19 του π.δ. 237/1986, όπως αυτό προτείνεται να τροποποιηθεί), θεσπίζεται αναδρομική εφαρμογή των προτεινόμενων ρυθμίσεων περί εξαιρέσεως της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης από την αποζημίωση που καταβάλλει το Επικουρικό Κεφάλαιο, καθώς και των ρυθμίσεων περί κλιμακωτών και ανώτατων ορίων αποζημίωσης. Οι εν λόγω ρυθμίσεις καταλαμβάνουν αξιώσεις από ατυχήματα, οι οποίες έχουν γεννηθεί μέχρι την έναρξη ισχύος του υπό ψήφιση Νσχ. Το Νσχ αναφέρει ρητώς εν προκειμένω ότι αξιώσεις που έχουν επιδικασθεί με τελεσίδικη δικαστική απόφαση δεν θίγονται (βλ. και ΣτΕ 6/2010).

Ως προς τα σχετικά με την αναδρομικότητα ζητήματα, βλ. ανωτέρω υπό παρ. 1 Β.

Σημειώνεται, τέλος, ότι τα εγείρομενα εν προκειμένω ζητήματα υπόκεινται σε δικαστική εκτίμηση.

B. Επί της παρ. 2

Συμφώνως προς την παρ. 2 του άρθρου πέμπτου απαγορεύεται η κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων του Επικουρικού Κεφαλαίου είτε εις χείρας του είτε εις χείρας τρίτων. Σκοπός της ρύθμισης, όπως αναφέρεται στην Αιτιολογική Έκθεση, είναι «να εξασφαλισθεί ο προγραμματισμός πληρωμών απαιτήσεων τρίτων». Η καθιέρωση του ως άνω δικονομικού προνομίου υπέρ του Επικουρικού Κεφαλαίου, η οποία θέτει σε δυσμενέστερη θέση τον άλλο διάδικο, κατά κανόνα ιδιώτη, εγείρει προβληματισμό ως προς το εάν είναι συμβατή τόσο προς συνταγματικές διατάξεις, όσο και προς διατάξεις της ΕΣΔΑ.

α) Ειδικότερα, ο κοινός νομοθέτης δεσμεύεται από την αρχή της ισότητας, που κατοχυρώνει το άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος, «όταν πρόκειται να ρυθμίσει ουσιωδώς όμοιες καταστάσεις ή σχέσεις ή κατηγορίες προσώ-

πων, ώστε να μην τις μεταχειρίζεται κατά τρόπο ανόμοιο, είτε με τη μορφή ενός χαριστικού μέτρου ή προνομίου που δεν συνδέεται με αξιολογικά κριτήρια, είτε με τη μορφή της επιβολής μιας αδικαιολόγητης επιβαρύνσεως ή της αφαιρέσεως δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από γενικότερο κανόνα, εκτός αν η ιδιαίτερη ρύθμιση υπαγορεύεται από ειδικές περιστάσεις, που την δικαιολογούν, ή επιβάλλεται από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος, διότι διαφορετικά δημιουργείται ανισότητα στη νομοθετική μεταχείριση της αυτής κατηγορίας. Η συνδρομή δε των ειδικών περιστάσεων ή του κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος υπόκειται στον έλεγχο των δικαστηρίων» (ΟΛΑΠ 3/2006, 38/2005, 30/2005, 23/2004).

Επίσης, με το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος, που ορίζει ότι καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σε αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει, δεν αποκλείεται στον νομοθέτη να θέτει περιορισμούς υπό τους οποίους τελεί το εν λόγω δικαίωμα. Οι περιορισμοί, όμως, αυτοί «δεν μπορούν να περιστείλουν την προσφυγή στα δικαστήρια κατά τέτοιο τρόπο ή σε τέτοιο βαθμό, ώστε το δικαίωμα αυτό να προσβάλλεται στον ίδιο του τον πυρήνα» (βλ. ΑΕΔ 2/1999, ΟΛΣΤΕ 3845/1997). Προς τις διατάξεις αυτές συμπορεύεται και το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο και η «δίκαιη δίκη», που καθιερώνεται με το άρθρο 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), η οποία κυρώθηκε με το ν.δ. 53/1974 και η οποία εγγυάται σε κάθε άτομο το δικαίωμα να ερευνά το δικαστήριο κάθε αμφισβήτηση σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, καθιερώνοντας την «δίκαιη δίκη» υπό την ευρύτερη έννοια της δικονομικής ισότητας των διαδίκων, οι δε σχετικοί περιορισμοί δεν θα πρέπει να περιορίζουν την πρόσβαση κατά τρόπο ή σε τέτοιο σημείο που το δικαίωμα να χάνει την ουσία του. «Οι ως άνω διατάξεις δεν ιδρύουν μόνον διεθνή ευθύνη των συμβαλλομένων κρατών, αλλά έχουν άμεση εφαρμογή και υπερνομοθετική ισχύ, άρα θεμελιώνουν δικαιώματα υπέρ των προσώπων που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής τους» (Ολ. ΑΠ 21/2006). Ανάλογη είναι η ρύθμιση του άρθρου 14 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το οποίο έχει ενσωματωθεί στην Ελληνική έννομη τάξη με το ν. 2462/1997.

Στο ανωτέρω νομικό πλαίσιο πρέπει να προστεθούν, επίσης, το άρθρο 17 παρ. 1 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, ενόψει του ότι τίθεται ζήτημα προσβολής της περιουσίας του δανειστή του Επικουρικού Κεφαλαίου, καθώς και η συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος) μεταξύ του επιδιωκόμενου σκοπού και των μέσων που χρησιμο-

ποιούνται.

β) Το Επικουρικό Κεφάλαιο αποτελεί νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, το οποίο τελεί υπό την εποπτεία και τον έλεγχο του Υπουργού Ανάπτυξης (άρθρο 16 του π.δ. 237/1986, ΦΕΚ Α' 110). Σκοπός του είναι η καταβολή ασφαλιστικής αποζημίωσης για αστική ευθύνη από αυτοκινητιστικά ατυχήματα κατά τις διατάξεις που το διέπουν.

γ) Επισημαίνεται, πάντως, η όλως πρόσφατη ΟΛΑΠ 4/2012, η οποία έκρινε ότι η ΕΡΤ Α.Ε. «δεν απολαμβάνει των προνομίων του Δημοσίου, ανάμεσα στα οποία ορίζει συγκαταλέγεται και το ποσοστό του τόκου υπερημερίας που καταβάλλεται από το Δημόσιο και το οποίο ανέρχεται σε 6%, δηλαδή σε ποσοστό λιγότερο του 1/2 από εκείνο που υποχρεούται να καταβάλει ο οφειλέτης του Δημοσίου και το οποίο ισχύει για όλους τους άλλους διαδίκους, έρχεται σε αντίθεση α) με τα άρθρα 4 παρ. 1, και 20 παρ. 1 του Συντάγματος, αφού με αυτή αναγνωρίζεται υπέρ της ΕΡΤ Α.Ε. ευνοϊκή μεταχείριση, ενώ τίθεται σε δυσμενέστερη θέση έναντι αυτής ο άλλος διάδικος, β) με το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, αφού δεν προκύπτει ότι υφίσταται λόγος δημοσίου συμφέροντος, που να καθιστά ανεκτή τη διαφοροποίηση αυτή, γ) με την διάταξη του άρθρου 1 του πρώτου πρόσθετου πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, ενόψει του ότι γίνεται προσβολή της περιουσίας του δανειστή της ΕΡΤ Α.Ε., χωρίς να γίνεται επίκληση σοβαρού λόγου δημοσίου συμφέροντος και δ) με την ήδη και συνταγματικώς κατοχυρωμένη (άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος) αρχή της αναλογικότητας».

δ) Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι, προκειμένου να είναι συμβατή με τις ως άνω συνταγματικές και άλλες, υπερνομοθετικής ισχύος, διατάξεις η καθιέρωση, με την προτεινόμενη ρύθμιση, του προνομίου της απαγόρευσης κατάσχεσης περιουσιακών στοιχείων του Επικουρικού Κεφαλαίου στα χέρια του ή στα χέρια τρίτου, απαιτείται να εκτιμηθεί αν και σε ποιο βαθμό υφίσταται λόγος δημοσίου συμφέροντος που θα μπορούσε να καταστήσει ανεκτή, στη συγκεκριμένη περίπτωση, την εφαρμογή κρατικών προνομίων στο συγκεκριμένο ν.π.ι.δ. και τη διαφορετική οικονομική μεταχείρισή του σε σχέση προς τους ιδιώτες δανειστές του. Ιδίως, δε, πρέπει να κριθεί ότι ο σκοπός της εξασφάλισης του προγραμματισμού πληρωμών απαιτήσεων τρίτων (βλ. ανωτέρω στην Αιτιολογική Έκθεση) συνιστά τέτοιο δικαιολογημένο λόγο δημοσίου συμφέροντος - και, αν ναι, ενδεχομένως σε ποια έκταση - και ότι το Επικουρικό Κεφάλαιο, αν και ν.π.ι.δ., υπηρετεί το γενικότερο κοινωνικό και δημόσιο συμφέρον, γεγονός που αποτελεί αντικείμενο δικαστικής εκτίμησης. Αντικείμενο δικαστικής εκτίμησης αποτελεί, επίσης, η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, υπό την έννοια της αναγκαιότητας και της προσφορότητας της απαγόρευσης κατάσχεσης των περιουσιακών στοιχείων

του Επικουρικού Κεφαλαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, που είναι η διασφάλιση του προγραμματισμού πληρωμών του.

Αθήνα, 23.10.2012

Οι εισηγητές

Αθηνά Κοντογιάννη
Επιστημονική Συνεργάτις
Δημήτριος Βασιλείου
Γεωργία Μακροπούλου
Γεώργιος Φωτόπουλος
Ειδικοί Επιστημονικοί Συνεργάτες

Ο Προϊστάμενος του Α΄ Τμήματος
Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
Ξενοφών Παπαρηγόπουλος
Αν. Καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Ο Προϊστάμενος του Β΄ Τμήματος
Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
Στέφανος Κουτσουμπίνας
Επ. Καθηγητής της Νομικής Σχολής
του Πανεπιστημίου Θράκης

Ο Προϊστάμενος της Β΄ Διεύθυνσης
Επιστημονικών Μελετών
Αστέρης Πλιάκος
Αν. Καθηγητής του Οικονομικού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου
Κώστας Μαυριάς
Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών